

именно: повышение конкурентоспособности экономики Украины, активизации инновационно-инвестиционной составляющей развития с позитивным влиянием на структурные процессы в реальном секторе экономики и в расширении перспективной составляющей «экономики на базе знаний», что обеспечит динамичный экономический рост в условиях модернизации.

1.Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов / А. Смит. – М.: Ось-89, 1997. – 255 с.

2.Рикардо Д. Начала политической экономии и налогообложения. В кн: Классика экономической мысли: Сочинения. (Серия «Антология мысли»). – М.: ЭКСМО-Пресс, 2000. – 896 с.

3.Леонтьев В. Экономическое эссе / В.Леонтьев. – М.: Политиздат, 1990. – 415 с.

4.Портер М. Международная конкуренция: Конкурентные преимущества стран / М. Портер. – М.: Международные отношения, 1993. – 895 с.

5.Лифиц И. М. Формирование и оценка конкурентоспособности товаров и услуг / И. М. Лифиц. – М.: Юрайт-Издат, 2004. – 335 с.

6.Lundwall B.A. National Systems of Innovation. Pinter, London. 1992. – 265p.

7.Гукасян Г. М. Экономическая теория: проблемы «новой экономики» / Г. М. Гукасян. – СПб.: Питер, 2003. – 192 с.

*Получено 19.02.2013*

УДК 339.137.2

Л.В.ОБОЛЕНЦЕВА, канд. екон. наук, С.М.ПІВНЄВА

*Харківська національна академія міського господарства*

### **ДОСЛІДЖЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ТА КЛЮЧОВИХ ФАКТОРІВ УСПІХУ: РЕГІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ**

Запропоновано методичний підхід до формування конкурентоутворюючих факторів. Надано рекомендації щодо підвищення конкурентоспроможності регіону в умовах міжрегіональної конкуренції на основі проведеного аналізу.

Предложен методический подход к формированию конкурентообразующих факторов. Даны рекомендации по повышению конкурентоспособности региона в условиях межрегиональной конкуренции на основе проведенного анализа.

The methodical approach to the formation of конкурентоутворюючих factors is proposed. Recommendations for improving the region's competitiveness in terms of inter-regional competition based on the analysis.

*Ключові слова:* конкурентоспроможність регіону, конкурентні переваги, глобальний індекс конкурентоспроможності, факторний аналіз.

Сьогодні відбуваються якісні зміни, пов'язані з глобалізацією, нерівномірністю розвитку економіки, загостренням конкурентної боротьби між країнами, коли міць будь-якої держави все більшою мірою визначається конкурентоспроможністю її регіонів. У зв'язку з цим для регіонів України надзвичайно важливим стає питання щодо забезпечення

економічного зростання на основі підвищення їхньої конкурентоспроможності. Для кожного регіону важливо знати, які фактори сприяють підвищенню конкурентоспроможності, щоб вміти управляти ними. Тому на перший план виходить поняття конкурентоспроможності регіонів, що проявляється в залученні інвестицій і капіталу, трудових ресурсів, технологій, туристів.

Теорія конкуренції та конкурентоспроможності на національному та регіональному рівнях у світовій науці формується з середини XVIII століття. Її концептуальною основою виступають праці А. Сміта, Дж. Робінсона [1, 2] та ін. Подальший розвиток вона отримала в роботах І. Ансоффа, М. Портера [3, 4] та ін.

Проаналізувавши різні підходи до визначення конкурентоспроможності регіону, можна сформулювати наступне: конкурентоспроможність регіону – це його здатність забезпечувати якість економічного зростання, високого рівня життя населення, екологічного благополуччя території, а також підвищення, в цілому, іміджу регіону. Це здатність виявляти, створювати і використовувати конкурентні переваги для утримання або поліпшення своїх позицій серед інших регіонів.

Вагомий внесок у розроблення концептуальних засад забезпечення конкурентоспроможності регіонів зробили П. Беленький, Т. Ігнатова, В. Підвисоцький [5-7] та ін.

За результатами досліджень праць цих вчених було виділено такі фактори впливу на конкурентоспроможність регіонів: кластери; людський капітал; наявні підприємства і мережі; інновації/ регіональні інноваційні системи; управління та інституційний потенціал; галузева структура і тип підприємств; інфраструктура; типологія регіонів і рівень інтеграції підприємств; інтернаціоналізація і характер прямих іноземних інвестицій; географічне положення; інвестиційна привабливість; рівень відповідності (відставання або випередження) параметрів інфраструктури регіону міжнародним і національним; природно-кліматичні, географічні, екологічні та соціально-економічні параметри регіону [5, 6, 9].

У нинішніх умовах глобалізації, інтернаціоналізації, високотехнологічних виробництв важливим завданням є виявлення факторів, які створять для регіону сильні конкурентні переваги, сприятимуть залученню інвестицій, розвитку наукового та людського потенціалу. Саме цим обумовлюється актуальність обраної теми дослідження.

Метою статті є визначення факторів впливу на конкурентоспроможність регіонів України та виявлення шляхів її підвищення.

Посилення конкуренції між територіями набуває великого значення, тому оцінка конкурентоспроможності регіону являє собою важливу

вихідну базу для регіональної влади щоб забезпечити підтримку та нарощування конкурентних переваг своєї території. Тому сьогодні питання оцінки факторів, які впливають на рівень конкурентоспроможності як економіки країни, так і економіки регіонів, виходять на перше місце [8].

Існує багато методик оцінки факторів формування конкурентоспроможності регіону, наприклад, модель «ромбу конкурентних переваг», модель «дерева» конкурентоспроможності регіону, «пірамідальна модель» конкурентоспроможності регіону [10]. В даному дослідженні оцінка факторів, які впливають на конкурентоспроможність, була проведена на основі показників глобального індексу (GCI), який досліджує здатність національних економік та регіонів конкурувати, враховуючи макро- та мікроекономічні засади конкурентоспроможності.

Цей індекс складається з наступних дванадцяти показників: інституції; інфраструктура; макроекономічне середовище; охорона здоров'я та освіта; рівень розвитку фінансового ринку; технологічна готовність; інновації; вища освіта і професійна підготовка; ефективність ринку товарів і послуг; ефективність ринку праці; розмір ринку; рівень розвитку бізнесу [9].

Оцінка здійснюється за кожним показником. При цьому рейтинги конкурентоспроможності ґрунтуються на комбінації загальнодоступних статистичних даних і результатів опитування керівників компаній, яке щорічно проводиться ВЕФ спільно з мережею партнерських організацій, якими є провідні дослідні інститути та компанії в аналізованих суб'єктах [9].

Цей індекс характеризує здатність економіки забезпечувати стабільне економічне зростання в середньо- і довгостроковій перспективі, що в результаті сприятиме підвищенню рівня добробуту громадян.

Взявши за основу складові глобального індексу конкурентоспроможності було проведено факторний аналіз для регіонів України за 2011 та 2012 роки з метою визначення конкурентоутворюючих факторів. Для дослідження використано прикладний пакет програми “Statistica” версії 6.1, зокрема модуль “Factor analysis”.

За результатами дослідження було виявлено (табл.1), що вклад першого фактора у сумарну дисперсію ознакової множини складає 27,7%, другого чинника – 27,6%, третього – 11,9%, четвертого – 14,1%. Разом всі ці 4 фактори пояснюють 81,3% ринкових коливань, а це свідчить про високий рівень факторизації.

Перший фактор пов'язаний з інституціями, інфраструктурою та технологічною готовністю. Цей фактор можна проінтерпретувати як рівень розвитку регіонального ринку та ефективність політико-

законодавчих норм. За розрахунками виявлено, що 25,6% дисперсії першої компоненти припадає на  $X_1$ , 15,9% припадає на  $X_2$  та 19,4% дисперсії припадає на  $X_6$ . Також з табл.1 можна побачити, що складова інституції має негативний вплив на конкурентоспроможність, а це говорить про те, що інституції недостатньо розвинені в регіонах України або недостатньо відведена увага до них з боку уряду. Другий фактор – інноваційний розвиток фінансового ринку. Для цього фактору характерні такі позначки: рівень розвитку фінансового ринку (24,9%) та інновації – 21,4%. Третій – охорона здоров'я та освіта (48,3%). Четвертий фактор – макроекономічне середовище. Він пояснює 46,2% дисперсії.

Таблиця 1 – Фактори впливу на конкурентоспроможність регіонів у 2011 р.

Показники	Фактор 1	Фактор 2	Фактор 3	Фактор 4
$X_1$ – інституції	<b>-0,922593</b>	0,235120	0,053750	0,115197
$X_2$ – інфраструктура	<b>0,855851</b>	0,292127	0,083805	0,013938
$X_3$ – макроекономічне середовище	0,163201	0,146683	0,064433	<b>0,878968</b>
$X_4$ – охорона здоров'я та освіта	0,174654	0,279777	<b>0,828975</b>	0,262737
$X_5$ – рівень розвитку фінансового ринку	-0,064294	<b>0,907059</b>	0,069001	0,083472
$X_6$ – технологічна готовність	<b>0,802486</b>	0,357635	0,069001	0,083472
$X_7$ – інновації	0,244394	<b>0,840404</b>	0,072594	0,128766
$X_8$ – вища освіта та професійна підготовка	0,633277	0,689917	0,071003	-0,129167
$X_9$ – ефективність ринку праці	-0,006607	0,258049	0,623300	0,289848
$X_{10}$ – ефективність ринку товарів та послуг	-0,005989	0,618331	0,292288	0,557143
$X_{11}$ – розмір ринку	0,699342	0,162851	0,001287	0,547791
$X_{12}$ – рівень розвитку бізнесу	0,296496	0,677176	-0,487337	-0,043902
Властиві значення	3,326753	3,307343	1,433557	1,689551
Рівень впливу фактора, %	27,7	27,6	11,9	14,1

За результатами табл.2 можна побачити, що внесок першої компоненти у сумарну дисперсію ознакової множини складає 35,4%, другої компоненти – 16%, третьої компоненти – 15,5% і внесок четвертої компоненти – 11,2%. Разом вони пояснюють 78,1% ринкових коливань, а це свідчить про високий рівень факторизації.

Перший фактор пов'язаний з такими ознаками:  $X_1$  – 16,4%;  $X_2$  – 16%;  $X_3$  – 20,3%;  $X_4$  – 61,7%;  $X_6$  – 20,1%. Всі перелічені ознаки пов'язані з ефективністю і рівнем розвитку регіонального ринку. Для другого фактору характерні такі показники:  $X_6$  – технологічна готовність (32%) та  $X_{12}$  – рівень розвитку бізнесу (38,3%). Можна проінтерпретувати цей фактор як ефективність розвитку бізнесу та доступність новітніх технологій.

Третій фактор – якість освіти та рівень розвитку інновацій. Він пов’язаний з такими ознаками:  $X_8$  – вища освіта та професійна підготовка (64,6%) та  $X_7$  – інновації (54,5%). Четвертий фактор – рівень розвитку фінансового ринку. Його вплив становить 11,2%.

Таблиця 2 – Фактори впливу на конкурентоспроможність регіонів у 2012 році

Показники	Фактор 1	Фактор 2	Фактор 3	Фактор 4
$X_1$ – інституції	<b>0,830913</b>	0,442760	0,103703	0,004447
$X_2$ – інфраструктура	<b>0,821424</b>	0,252266	0,232981	0,141517
$X_3$ – макроекономічне середовище	<b>0,928114</b>	0,019049	0,024280	0,114183
$X_4$ – охорона здоров’я та освіта	<b>0,778288</b>	0,029976	0,117948	0,238285
$X_5$ – рівень розвитку фінансового ринку	0,392740	0,232477	<b>0,799138</b>	-0,019301
$X_6$ – технологічна готовність	<b>0,923837</b>	-0,091138	0,052593	0,008898
$X_7$ – інновації	0,155740	0,088047	0,003342	<b>0,778216</b>
$X_8$ – вища освіта та професійна підготовка	-0,118741	<b>0,780982</b>	-0,067838	-0,008209
$X_9$ – ефективність ринку праці	0,116968	<b>0,856774</b>	0,283385	0,135736
$X_{10}$ – ефективність ринку товарів	0,515138	0,119007	<b>0,731797</b>	0,035966
$X_{11}$ – розмір ринку	-0,006607	0,258049	-0,623300	0,289848
$X_{12}$ – рівень розвитку бізнесу	0,699342	0,162851	-0,001287	0,547791
Властиві значення	4,243017	1,917754	1,863096	1,347648
Рівень впливу фактора, %	35,4	16	15,5	11,2

Порівняльна характеристика конкурентоутворюючих факторів за 2011 та 2012 роки, які виділено та оцінено за ступенем впливу на конкурентоспроможність регіонів, з використанням методу головних компонент, представлено в табл.3.

Таблиця 3 – Фактори впливу на конкурентоспроможність регіонів

2011 р.	2012 р.
Фактор 1 – рівень розвитку регіонального ринку та ефективність політико-законодавчих норм (27,7 %)	Фактор 1 – ефективність і рівень розвитку регіонального ринку (35,4%)
Фактор 2 – інноваційний розвиток фінансового ринку (27,6 %)	Фактор 2 – ефективність розвитку бізнесу та доступність новітніх технологій (16%)
Фактор 3 – охорона здоров’я та освіта (11,9)	Фактор 3 – якість освіти та рівень розвитку інновацій (15,5 %)
Фактор 4 – макроекономічне середовище (14,1%)	Фактор 4 – рівень розвитку фінансового ринку (11,2 %)

Таким чином, з табл. 3 можна зробити висновок, що у 2011 р. найбільший вплив мають фактори 1 та 2 – більш ніж 27 % кожен. У 2012р. перелік таких факторів змінився. Найважливішим став фактор 1, вплив якого становить майже 36% і який пов’язаний з інституціями,

інфраструктурою регіону, охороною здоров'я та освітою, макроекономічним середовищем.

Підсумовуючи результати дослідження, цілком очевидно, що сьогодні основні конкурентні переваги сучасного високорозвиненого регіону пов'язані з ефективністю політико-законодавчих норм, інноваційним розвитком фінансового ринку, з інституціями, інфраструктурою регіону, охороною здоров'я та освітою, макроекономічним середовищем. Тому, перед органами місцевої влади стоїть завдання розвитку саме цих ключових факторів успіху.

Практична значущість одержаних результатів дослідження полягає в тому, що вони можуть використовуватися при розробці конкретних рекомендацій з виявлення та діагностики значущості факторів конкурентного регіонального розвитку та вибору стратегій його розвитку; при розробленні органами державної влади довгострокових програм і стратегій територіального соціально-економічного розвитку; служити базою для подальших досліджень проблеми конкурентоспроможності не тільки регіонів, а й України в цілому.

1. Сміт А. Дослідження про природу і причини багатства народів / відп. ред. Абалкін Л.І. переклад з англ., в 2-х т. – М.: Наука, 1993. – т. 1. – С. 11-106.

2. Робінсон, Джоан В. Економічна теорія недосконалої конкуренції / Джоан В. Робінсон. – М.: – Прогресс, 1986. – 472 с.

3. Ансофф І. Стратегічний менеджмент. Класичне видання / І. Ансофф. – СПб. Пітер, 2009. – 344 с.

4. Портер М. Стратегія конкуренції і методика аналізу галузей і діяльності конкурентів / М. Портер. – К.: Основи, 1997. – 451 с.

5. Беленький П.Ю. Дослідження проблем конкурентоспроможності [Електронний ресурс] / П. Ю. Беленький // Вісн. НАН України. – 2007. – №5. – С. 9-10. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/portal/All/herald/2007-05/a2-5.ddf>.

6. Ігнатова Т. Інституціональне середовище в розвитку конкурентоспроможності регіональної економіки [Електронний ресурс] / Т. Ігнатова. – Режим доступу: <http://econom.nsc.ru/conf08/info/Doklad/Ignat2/doc>.

7. Підвисоцький В.Г. Щодо визначення рейтингової оцінки конкурентоспроможності регіонів / В.Г. Підвисоцький. – К.: Леста, 2008. – 48 с.

8. Должанський І.З., Загорна Т.О. Конкурентоспроможність підприємства / І.З. Должанський, О.Т. Загорна. – К.: Центр навчальної літератури, 2002. – 282 с.

9. Звіт про конкурентоспроможність регіонів України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.feg.org.ua/ua/cms/projects/studying\\_Ukraine\\_competitiveness](http://www.feg.org.ua/ua/cms/projects/studying_Ukraine_competitiveness).

10. Шнипко О. С. Національна конкурентоспроможність: сутність, проблеми, механізми реалізації / О.С. Шнипко. – К.: Наукова думка, 2003. – 334 с.

*Отримано 14.03.2013*